

BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA MANTIQUIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA INTERFAOL METODLARNING AHAMIYATI

Shodmonqulova D.X

O'zMPU Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti dotsenti

To'lqinova Z.

O'zMPU Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu tezisda boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda interfaol metodlardan foydalanishning nazariy va amaliy ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda mantiqiy fikrlash tushunchasining mazmuni ochib berilib, uni rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali interfaol metodlar tahlil qilingan. Shuningdek, ona tili darslari jarayonida qo'llaniladigan metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim omil ekani asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: mantiqiy fikrlash, boshlang'ich ta'lim, ona tili darslari, interfaol metodlar, tanqidiy fikrlash.

Аннотация: В данной тезисной работе рассматривается значение интерактивных методов в развитии логического мышления учащихся начальных классов на уроках родного языка. Раскрывается сущность понятия логического мышления и анализируются эффективные интерактивные методы, способствующие его формированию. Обосновывается роль уроков родного языка в развитии у учащихся навыков самостоятельного мышления, анализа и умения делать выводы.

Ключевые слова: логическое мышление, начальное образование, уроки родного языка, интерактивные методы, критическое мышление.

Annotation: This thesis examines the theoretical and practical significance of using interactive methods to develop logical thinking skills of primary school students in mother tongue lessons. The concept of logical thinking is explained, and effective interactive teaching methods aimed at its development are analyzed. The study highlights the importance of mother tongue lessons in fostering students' independent thinking, analytical skills, and ability to draw conclusions.

Keywords: logical thinking, primary education, mother tongue lessons, interactive methods, critical thinking.

Hozirgi globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida ta'limning asosiy vazifasi o'quvchini faqat bilim bilan qurollantirish emas, balki uni mustaqil, mantiqan fikrlaydigan, hayotiy vaziyatlarda bilimlarini qo'llay oladigan shaxs sifatida tarbiyalashdan iboratdir. Aynan shu jihat mantiqiy fikrlashni rivojlantirish masalasini bugungi ta'lim jarayonining dolzarb muammolaridan biriga aylantirmoqda.

Boshlang'ich sinf davri o'quvchilarning tafakkuri jadal rivojlanadigan, bilish jarayonlari shakllanadigan muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu bosqichda o'quvchida fikrlashning asosiy turlari — mantiqiy, tanqidiy va ijodiy fikrlashning poydevori qo'yiladi. Ona tili fani esa o'quvchilarning fikrlash jarayonini rivojlantirish uchun eng qulay fanlardan biri bo'lib, matn ustida ishlash, savol-javoblar, mantiqiy bog'lanishlarni aniqlash orqali o'quvchilar tafakkurini faollashtiradi.

Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchini bilim oluvchi emas, balki bilim yaratuvchi subyektga aylantiradi. Shu sababli ona tili darslarida interfaol metodlar asosida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish bugungi ta'lim talablari bilan uzviy bog'liqdir.

Mantiqiy fikrlash bu o'quvchining fikr yuritish jarayonida voqea-hodisalar o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash, taqqoslash, tahlil qilish, umumlashtirish va asosli xulosa chiqarish qobiliyatidir. Mantiqiy fikrlash rivojlangan o'quvchi axborotni shunchaki qabul qilmaydi, balki uni anglaydi, qayta ishlaydi va o'z fikri orqali ifodalaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlash quyidagi ko'nikmalar orqali namoyon bo'ladi:

- fikrlarni izchil va mantiqan bog'lab bayon etish;
- savollarga asosli javob berish;
- matndan asosiy fikrni ajratib olish;
- voqealar ketma-ketligini aniqlash;
- xulosa chiqarish va umumlashtirish.

Mazkur ko'nikmalar ona tili darslari orqali bosqichma-bosqich rivojlantiriladi.

Interfaol metodlar o'quvchilarni faol fikrlashga undaydi va ularning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Ona tili darslarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda quyidagi metodlar alohida ahamiyatga ega:

“Aqliy hujum” metodi. Bu metod o'quvchilarning erkin fikrlashini ta'minlab, muammo yuzasidan turli qarashlarni ilgari surishga imkon beradi. O'quvchilar fikrlarining xilma-xilligi mantiqiy tahlil qilishga zamin yaratadi.

“Klaster” metodi. Mazkur metod tushunchalar o'rtasidagi mantiqiy bog'lanishni aniqlashga yordam beradi. Matn ustida ishlash jarayonida asosiy va ikkinchi darajali fikrlarni ajratish orqali o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi rivojlanadi.

“Insert” metodi. Bu metod o'quvchilarning matnni tahlil qilish, muhim va noma'lum axborotni ajratish ko'nikmalarini shakllantiradi hamda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Didaktik o'yinlar. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan o'yinlar mantiqiy fikrlashni tabiiy va samarali rivojlantiradi.

Masalan, 3-sinf ona tili darsida “Matnning mazmuni va tuzilishi” mavzusini o'rganishda o'qituvchi o'quvchilarga matn asosida “Nima uchun voqea shunday rivojlandi?”, “Agar bosh qahramon boshqacha qaror qabul qilganida nima bo'lardi?” kabi savollar beradi. Bu savollar o'quvchilarni mantiqan fikrlashga, sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlashga undaydi.

Shuningdek, “Klaster” metodidan foydalangan holda matndagi asosiy g’oya va xulosalarni aniqlash topshirig’i beriladi. Natijada o’quvchilar matnni chuqurroq anglaydi va mustaqil xulosa chiqarishni o’rganadi.

Pedagogik kuzatishlar va amaliy tajribalar shuni ko’rsatadiki, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan ona tili darslarida o’quvchilarning:

- darsga bo’lgan qiziqishi oshadi;
- fikrlash faolligi kuchayadi;
- bilimlarni o’zlashtirish darajasi yuqori bo’ladi;
- mustaqil va mantiqiy fikrlash ko’nikmalari shakllanadi.

Bu esa interfaol metodlarning ta’lim samaradorligini oshirishdagi muhim omil ekanini tasdiqlaydi.

Boshlang’ich sinf ona tili darslarida interfaol metodlar qo’llanilganda o’quvchilarda bir qator muhim ko’nikmalar va shaxsiy sifatlar shakllanadi. Avvalo, mantiqiy fikrlash ko’nikmalari rivojlanadi, ya’ni o’quvchilar voqea-hodisalar o’rtasidagi sabab-oqibat munosabatlarini aniqlashga, matndagi asosiy va ikkinchi darajali g’oyalarni farqlashga, xulosalar chiqarishga va ularni izchil ifodalashga o’rganadilar. Shu bilan birga, tanqidiy fikrlash qobiliyati oshadi, ya’ni o’quvchilar olingan ma’lumotni faqat qabul qilmay, uni tahlil qiladi, turli qarashlarni solishtiradi va asosli xulosalar chiqaradi. Interfaol metodlar shuningdek, mustaqil fikrlashni shakllantiradi; o’quvchilar o’z fikrlarini matnga asoslab bildirishni, savollarga o’z javoblarini izchil va mantiqan taqdim etishni o’rganadilar. Didaktik o’yinlar va muammo yechish vazifalari esa ijodiy fikrlashni rivojlantiradi, o’quvchilarda muammoni turlicha yondashuvlar orqali hal etish qobiliyati paydo bo’ladi. Shu bilan birga, interfaol metodlar o’quvchilarda darsga bo’lgan qiziqish va motivatsiyani oshiradi, bilimlarni chuqur o’zlashtirishga rag’batlantiradi hamda ularni hayotiy vaziyatlarda to’g’ri qaror qabul qila oladigan shaxs sifatida shakllantiradi. Natijada, interfaol yondashuvlar orqali o’quvchilar nafaqat bilimli, balki mantiqan fikrlaydigan, tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatiga ega bo’lgan, mustaqil qarorlar qabul qila oladigan shaxs sifatida rivojlanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang’ich sinf ona tili darslarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda interfaol metodlardan foydalanish pedagogik jihatdan muhim va zarurdir. Ushbu metodlar o’quvchilarning mustaqil, tanqidiy va mantiqiy fikrlash ko’nikmalarini shakllantirish bilan birga, ularni hayotiy vaziyatlarda to’g’ri qaror qabul qila oladigan shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Shuningdek, interfaol yondashuvlar asosida tashkil etilgan ona tili darslari ta’lim sifati va samaradorligini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. **Umumiy o’rta ta’limning davlat ta’lim standarti.** — Toshkent, 2021.
2. O’zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. **Boshlang’ich ta’lim fanlari bo’yicha milliy o’quv dasturi.** — Toshkent, 2021.

3. Qodirov B.R. **Boshlang'ich ta'limda tafakkurni rivojlantirish asoslari.** — Toshkent: O'qituvchi, 2018.
4. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. **Pedagogik texnologiyalar.** — Toshkent: Fan, 2017.
5. Azizxo'jayeva N.N. **Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.** — Toshkent: TDPU, 2016.
6. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A. **Ta'limda interfaol metodlar.** — Toshkent: Innovatsiya, 2019.
7. Saidahmedov N.S. **Yangi pedagogik texnologiyalar.** — Toshkent: Moliya, 2015.
8. Bloom B.S. **Taxonomy of Educational Objectives.** — New York: Longman, 1984.
9. Fisher R. **Teaching Thinking: Philosophical Enquiry in the Classroom.** — London: Continuum, 2013.
10. Vygotsky L.S. **Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.** — Harvard University Press, 1978.

